

Freedom Nyamubaya'dan iki şiir Afrika uzak değil!

Mahir Ergun

Geçen Kasım ayında gazetelerin dış haber sayfaları Zimbabve adında bir ülkeden bahsediyordu. Ordu başkente girmiş, devlet televizyonunu ele geçirmiş, 37 yıldır ülkeyi yöneten devlet başkanı Mugabe'yi istifaya zorlamış, Mugabe'nin partisi de bu tertibin içindeymiş, Mugabe'yle eşini partiden ihraç etmişler, nihayet Mugabe istifa etmiş ve yerini eski yardımcısı Mnangagwa almış, vesaire.

Gazeteler birkaç güne yayılan bu haberleri yayımlarken, Zimbabve Cumhuriyeti'nin ya da Mugabe'nin geçmişi bir yana "Zimbabve'nin haritadaki yeri" gibi bilgiler verme ihtiyacı duydular. Herhalde Almanya ile ilgili bir haber yapılırken böyle bir bilgiye ihtiyaç duyulmuyor.

Peki herkes Almanya'nın haritadaki yerini biliyor mu gerçekten? Ya da Doğu Türkistan haberlerinin alıp yürüdüğü günlerde, sokakta Çinli diye gördükleri her çekik gözlüyü dövmeye çalışan güruh, Doğu Türkistan'ın haritadaki yerinden ne kadar haberdardı? Bilmiyoruz.

Ama bildiğimiz bir şey varsa o da Zimbabve'nin Afrika'da olduğudur ve Afrika ülkelerinin haritadaki yeri oldukça gizemlidir. Öyle ki İngiliz başkentinde olan biten bir şeylerden bahseden gazeteler, haberin altına "Londra" diye yazarken, Zimbabve başkentinde olanlardan bahsettiğinde, başkentini adı şöyle dursun, haber başlığının altına "Afrika" diye yazıyor.

Çünkü Afrika, Afrika'dır. Karadır, büyüktür, yabandır. Toprağın altında elmas, üstünde açlık vardır. Afrika'ya karanlık ordular gider, paralı askerler gider, kabile çatışmaları çıkarırlar, insanlar birbirini palalarla doğrar, iç organlarını timsahların yüzdüğü bataklık boylarına saçarlar. Ardından BM gider, UNICEF gider, karnı şişmiş aç çocuklar, sıtmadan kırılmış, kalın, solgun dudaklarının kenarlarına sinekler üşüşmüş genç kadınlarla dolu fotoğraflar servis ederler basına. Televizyonlarda gazetelerde görür, hangi ülke olduğunu bilmeyiz. Hapsi Afrika'dır. Bizlerse "uygar ve batılıyız"; savanlarda, aslanların, antilopların, fillerin arasında yarı çıplak gezen, hâlâ ellerinde oklar, mızraklar tutan bu yabanıl toplulukları anlayamayız.

Oysa Türkiye'nin entelektüeli, solcusu üçüncü dünyaya meraklıdır. Her ne kadar Avrupa memleketlerini anlatanlarla kıyaslandığında epeyce az görünse de Türkçede Güneydoğu Asya, Latin Amerika memleketlerini, bu memleketlerin siyasal tarihini, sanatını, edebiyatını anlatan pek çok kitap vardır. Di-

yebiliriz ki, ortalama bir Türkiye solcusunun, herhangi bir Latin Amerika memleketindeki müziğe, şiire, devrimci hareketin tarihine dair bilgisi, o Latin Amerika memleketinin ortalama solcusundan fazla olabilir.

Fakat Afrika'ya gelince işler değişiyor. Afrika üçüncü ya da beşinci dünya değildir. Aslında Afrika Dünya'da da değildir, Afrika, Afrika'dadır.

Üçüncü dünya ülkesi diyebileceğimiz ve tarihine az çok hâkim olabileceğimiz ülkeler Kuzey Afrika'daki Latin sömürgeleridir ki, biz geçmişte Osmanlı hükmü altındaki bu ülkelere Mağrip ülkeleri deriz. Cezayir, Fas, Tunus gibi ülke adlarıyla Afrika pek nadiren aynı cümle içinde kullanılır.

Belki Attila İlhan'dan hatırlayabiliriz bu nadir cümlelerden birini. Sisler Bulvarı'nda, "*bir gemi beni afrika'ya götürecektir / ismi bilmiyorum ne olacak / kazablanka'da bir gün kalacağım / sisler bulvarını hatırlayacağım*" diyordu.

Fakat Kazablanka Afrika'da değildir. Afrika'ya giden gemi yoktur. Afrika tüm olasılıkların dışındadır. Cemal Süreya, Üvercinka şiirinde "*Bütün kara parçalarında,*" der, "*Afrika dahil.*" Kalabalık caddelerde söylenen hür lüğün şarkılarından bahsederken, "*Afrika hariç değil,*" der. Oysa Afrika hiçbir zaman "dahil" değildir. Afrika'da cadde yoktur. Caddelerde kalabalıklar yürümez, Çiçek Pasajı hiç yoktur. Afrika'da hatırlanacak şarkı yoktur bizim için, dillerini anlamayız. Çünkü kim hangi dili konuşursa konuşsun, Afrika'da herkes Afrikaca konuşur.

Velhasıl Kasım ayında gazetelerde gördüğümüz şu Zimbabve denen ülkeye, bu ülkedeki kurtuluş mücadelesine, buradaki yaşama, edebiyat, sanata dair de Türkçede kaynak bulmak pek olanaklı değil.

Öyleyse biz de Kasım ayının gazeteleri gibi birkaç bilgi verelim. Zimbabve'nin haritadaki yerinden başlayabiliriz mesela.

Zimbabve, Afrika'nın güney konisinde yer alır. Güneyinden Güney Afrika Cumhuriyeti'ne, batısından Botsvana ve biraz da Namibya'ya, kuzeyinden Zambiya ve doğusundan da Mozambik'e komşu olan, denize kıyısı bulunmayan bir memlekettir.

Zambiya ve Zimbabve bir vakitler tek bir sömürge bölgesinin parçalarıydı ve tamamı Rodezya diye anılıyordu.

19. yüzyılın son çeyreğinde 17 yaşında hastalıklı bir çocuk olan Cecil Rhodes, hava değişiminden şifa bulsun diye ailesi tarafından Güney Afrika'ya gönderilir. Babası İngiliz Kilisesi papazı, ağabeyi subay olan Rhodes, genç yaşına rağmen burada elmas piyasasına girer. On beş yıl kadar sonra De Beers madencilik şirketini kurar ve bu şirket aracılığıyla da Cape Town sömürge bölgesinden kuzeye doğru Tanganyika Gölü çevresindeki toprakların büyük bölümünü sömürgeleştirir.

Rhodes ve maden şirketi üzerine uzun sayfalar dolusu yazı yazılabilir fakat böyle bir şey bu yazının amacını aşar. Burada isimleri anmakla yetineceğiz.

Özetle, Rodezya adı Cecil Rhodes'den geliyor. Ona atfen verilmiş bir isim de değil üstelik, toprakların büyük bölümünü maden şirketi aracılığıyla her nasılsa "satın aldığı" için öyle. Yani Rhodes kendine devlet kurmuş.

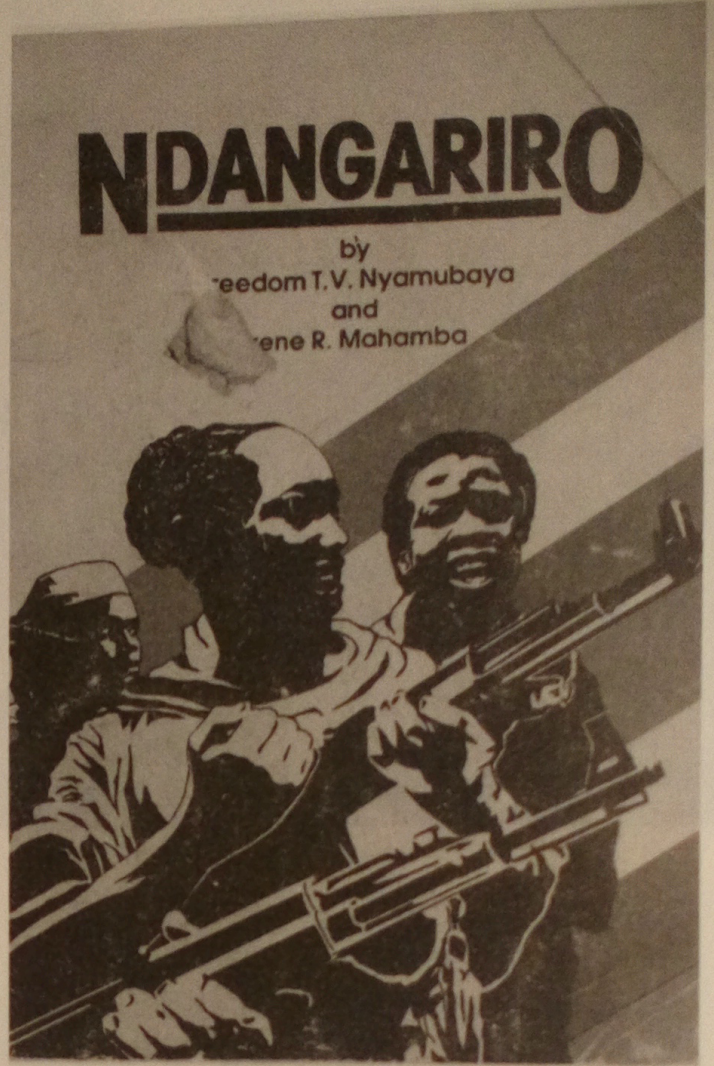
De Beers ise halen faal olup dünya elmas piyasasını elinde tutan karteldir. 20. yüzyıl boyunca Afrika'daki karanlık olayların tamamında bu şirketin adı geçer. Her ne kadar "uygar dünya" Sierra Leone'nin haritadaki yerini bilmese de 1990'lar boyunca gerçekleşen katliamları televizyonlardan izleyebilmişti. De Beers dünya elmas tekeli olarak tüm bu elmas katliamlarının doğrudan faili olduğunu inandırıcı biçimde inkâr edemese de "kanlı elmas şirketi" diye anılması yatırımlarına zarar vermiyor.

Karteller söz konusu olduğunda mesafeler kısalıyor. Rhodes 1800'lü yıllarda Kahire'yle Cape Town'u demiryoluyla birbirine bağlamaya çalışıyordu. Oysa karteller trenlerden hızlıdır. Öyleyse "Uzak Afrika" belki de o kadar uzak değildir. Aslında bizi Afrika'ya götürecek gemi yoksa da İstinye önlerinde, Boğaz'ın serin sularını yırtarak geçen gemilere bakarken yanı başımızda Afrika'dan tüten kan kokusunu duyabiliriz.

2008'in 17 Ekim'inde Hürriyet gazetesi şöyle bir haber yapıyor: "Hatasız pırlanta iddiasıyla hızla büyüyen De Beers, Katarlı Salam International ortaklığıyla İstinye Park'ta açtığı ilk mağaza ile Türkiye pazarına girdi. Dünyanın stratejik tüm şehirlerinde mağaza açmayı hedeflediklerini dile getiren De Beers'in CEO'su Guy Leymarie, 'Türk ekonomisi iyiyi gidiyor. Burada en az Dubai'deki kadar satış yapacağımızdan eminiz' diyor."

Bu haberin üzerinden on yıla yakın bir zaman geçtikten sonra, 22 Şubat 2017'de Habertürk gazetesinde bir başka haberle karşılaşılır: "De Beers Grubu'nun Forevermark markasının CEO'su Lussier, (...) 'Tüm ülkelerdeki satışlarımıza baktığımızda en büyük büyümeyi son 2 senede Türkiye'de kaydettik. (...) Türkiye'de 10 yıl önce elmas mücevher satın alamayan ama şu anda satın alabilen, büyüyen yeni bir grup var. Bu yüzden markamız mükemmel bir şekilde pozisyonlanmış durumda. Diğer bazı ülkelerde örneğin ekonomik olarak zorluklar vardı. Örneğin Çin ekonomisi yavaşlamaya devam ediyor. Biz Türkiye piyasasında büyümeye inanıyoruz' dedi."

Katarlı ortaklıklar, son on yılda büyüyen yeni grup... Evet, bu hikâyeyi biliyoruz sanki. Belki de Afrika gerçekten de sanıldığı kadar uzak değildir.

Üstelik biraz dikkatli bakarsak orada kendi hikâyelerimizi bile bulabiliriz belki.

1960'ların ikinci yarısı ve 1970'ler boyunca Zimbabwe halkı, İngiliz sömürgeciliği ve ırkçı beyaz hükümete karşı gerilla mücadelesi veriyordu.

1975 yılında, Tichaona Nyamubaya adındaki on beş yaşında, ortaokul öğrencisi bir genç kız, gizlice Mozambik sınırını geçerek Zimbabwe Afrika Ulusal Kurtuluş Ordusu (ZANLA) gerillalarının üslendiği Tembwe kampına gelir.

Mozambik ormanlarında, askerî ve politik eğitimle geçen yıllardan sonra, 1978 yılında çatışma hattına döndüğünde artık o, üç yıl önceki ortaokul öğrencisi Tichaona değil, Zimbabwe'nin ilk kadın komutanlarından, Arazi Harekâtları Komutanı Freedom (Özgürlük) Nyamubaya'dır.

1979 Aralık'ında savaş sona erdiğinde yapılan seçimleri, ZANLA'nın bağlı olduğu Zimbabwe Afrika Ulusal Birliği (ZANU) ve diğer gerilla gücü olan Zimbabwe Deurimci Halk Ordusu'nun (ZIPRA) bağlı olduğu Zimbabwe Afrika Halk Birliği (ZAPU) koalisyonu kazanır. Fakat 1980 ve 1981 yılları arasında ZANU ve ZAPU arasında yaşanan kabine çatışmaları 1982'de ZANU lideri Robert Mugabe'nin ZAPU bakanlarını kabineden kovmasıyla sonuçlanır ve bunun ardından ZANU ve ZAPU arasında beş yıl

sürecek bir iç savaş başlar. Tahmin edileceği gibi Robert Mugabe o tarihlerden, geçen kasım ayına dek iktidardaydı.

Nyamubaya bu sürecin bir parçası olmaz. İktidarın yozlaştırıcı gücünü ilk anlarda gördüğünden ZANU'daki Eğitim Sekreterliği görevini bırakarak başkent Harare'nin dışındaki bir köye çekilir ve çiftçilik yapmaya, şiirler yazmaya, Zimbabwe folkloru üzerine çalışmaya başlar.

İlk şiir kitabı *On The Road Again: Poems During and After the National Liberation of Zimbabwe* (Yeniden Yolda: Zimbabwe Ulusal Kurtuluşu Sırasında ve Sonrasında Şiirler) 1986 yılında Zimbabwe Publishing House'tan (ZPH, Zimbabwe Yayınevi), Irene Ropa Rinopfuka Mahamba ile birlikte kaleme aldığı, gerilla kadınları konu edinen romanı *Ndangariro* 1987'de Zimbabwe Foundation for Education with Production'dan (ZIMFEP, Zimbabwe Eğitim ve Üretim Vakfı), ikinci şiir kitabı *Dusk of Dawn* (Şafağın Alacakaranlığı) ise 1995 yılında College Press'ten yayımlanır.

Ayrıca 2003'de Irene Staunton'ın hazırladığı ve Zimbabwe kurtuluş mücadelesine dair yirmi iki öyküyü bir araya getiren, *Writing Still: New Stories from Zimbabwe* (Yazmak Yine de: Zimbabwe'den Yeni Öyküler) adlı antolojide de *Special Place* (Özel Yer) adlı bir öyküsü bulunmaktadır.

Freedom Nyamubaya, 5 Temmuz 2015'te hayata veda ettiğinde elli beş yaşındaydı. Bütün hayatını mücadele içinde geçirdiği söylenebilir.

1982 -84 yılları arasında Oxford, Ruskin Collge'de eğitim gördükten sonra ülkesine dönerken, asla onaylamadığı bir iç savaşın içine döndüğünü gayet iyi biliyordu. Geri dönmek yerine İngiltere'de ya da herhangi bir Avrupa ülkesinde kalabilir, eski

bir gerilla ve şair olarak da oldukça pirim yapabiliirdi. Üstelik İngilizce yazdığından okuyucudan önce çevirmen bulma ihtiyacı da yoktu. Kitapları rahatlıkla Londra kitapçılarının raflarını süsleyebilir, şiirlerini İngiliz ve Amerikan dergilerinde yayımlatabilirdi.

Ama o ülkesine dönmeyi ve yoksul bir köyde çiftçilik yaparak yaşamayı tercih etti, orada bir dernek kurarak, köylülerle birlikte kırsal yaşam ve tarım üzerine çalışmalar yaptı. Bu süreçte Nyamubaya'nın özellikle kadınlarla birlikte çalıştığını, kadın özgürlüğünü esas aldığını söyleyebiliriz. Nyamubaya bu dernek çalışmalarını hayatının son günlerine dek sürdürmüştür.

Tabii buradan, Nyamubaya'nın bir köşeye çekilip sessizce dernekçilik yaptığı sonucunu çıkarmak doğru olmaz. Nehanda Radio'nun 1 Haziran 2014 tarihli haberine göre, Nyamubaya, eski gerilla komutanlarından Wilfred Mhanda'nın cenazesindeki konuşmasında şöyle diyor: "*Biz savaşa zenginlik için değil yığınlar için gittik. Savaşta yalnızca dar bir kesim değil, herkes yer aldı. Fakat sonra onlar beyazların arazilerinin üzerine oturarak zengin oldular.*"

Nyamubaya bu sözleri o sırada cenaze töreninde olan ZANU yetkililerinin yüzlerine karşı söylüyor.

Aslında *Yeniden Yolda*'nın *Girizgâh*'ında, Nyamubaya hayatını nasıl sürdüreceğini anlatıyordu. Bütün bunlar kendisiyle gelişmediğini gösteriyor.

Buraya Freedom Nyamubaya'nın, *On The Road Again* (Yeniden Yolda) kitabından iki şiir alıyoruz. İlki *Introduction* (Girizgâh), Nyamubaya bu şiirinde belki şiirinin belki yeni yaşamının girizgâhını yapıyor. İkincisi ise kitaba da adını veren *On The Road Again* (Yeniden Yolda). ❧

Girizgâh

Şimdi indiriyorum silahımı işte
Az çok belli sebeplerle
Düşman bulanık hâlâ burada
Besbelli bir hedefi yok namlumun
Şimdi
Çalışsın ellerim -
Şarkı söylesin dudaklarım -
Ve yazsın kalemim -
Aynı hedefi vurmak için.
Kurşunumla.

Yeniden yolda

Ana rahmindeki dokuz ay
Masumdu ve huzur dolu.
Madem ki terk ettim o güvenli cenneti,
Bir daha asla dinlenemeyeceğim
Daima hiçbir yere varan yollarda.

Yürürüm, sürünürüm,
Koşarım pek çok defa,
Fakat zamanımın çoğunda
Sürülürüm sağa sola.

Öğrenciyim sabahleyin,
Kuşluk vakti öğretmen,
Bir dülgerim öğleyin,
Öğleden sonrası köle,
Bir köpeğim akşam yemeğinde,
Ve bir savaşçiyim geri kalanında hayatımın.

Okulun tatili olur,
İşçinin izin günü,
Köpek de dinlenecek zaman bulur,
Fakat mücadele sürer, sürer.
Yoldayım hâlâ,
Bir bitimsiz yolculuk.

Freedom Nyamubaya

Çeviren: Mahir Ergun